

Απόστολος Λ. Πιερρής

**Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ ΔΩΡΙΚΗΣ
ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ**

XII

Περί Δωρίδος, Α'

ή

η Μορφή ως Τόπος

Η τοπολογία του Ελλαδικού χώρου καθορίζεται από ένα τεράστιο ορεινό τόξο που αρχίζοντας από τα Ιλλυρικά όρη στην Ορεστιάδα (Άργος Ορεστικό στη Δυτική Μακεδονία, διαχωρίζοντάς την από την Ήπειρο) κατέρχεται προς Νότο στην Πίνδο οριοθετώντας ένθεν Θεσσαλία, ένθεν δε Ήπειρο, μετά δε τον Αμβρακικό κόλπο (και το Πτελεόν όρος) στρέφεται

προς Ανατολάς και συνιστά τη Στερεά Ελλάδα (την «Ευρώπη» του Ομηρικού Ύμνου εις Απόλλωνα!) μέχρι Οίτης και Παρνασσού.

Καίρια είναι η περιγραφή του Στράβωνος:

Ἡ δ' Ὀρεστίς πολλή καὶ ὄρος ἔχει μέγα μέχρι τοῦ Κόρακος τῆς Αἰτωλίας καθῆκον καὶ τοῦ Παρνασσοῦ. περιουκοῦσι δ' αὐτοῖ τε Ὀρέσται καὶ Τυμφαῖοι καὶ οἱ ἐκτὸς Ἰσθμοῦ Ἕλληνες οἱ περὶ Παρνασσὸν καὶ τὴν Οἴτην καὶ Πίνδον. ἐνὶ μὲν δὴ κοινῷ ὀνόματι καλεῖται Βοῖον τὸ ὄρος, κατὰ μέρη δὲ πολυώνυμόν ἐστιν. φασὶ δ' ἀπὸ τῶν ὑψηλοτάτων σκοπιῶν ἀφοραῖσθαι τό τε Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τὸ Ἀμβρακικὸν καὶ τὸ Ἰόνιον, πρὸς ὑπερβολὴν, οἶμαι, λέγοντες. καὶ τὸ Πτελεὸν ἰκανῶς ἐστὶν ἐν ὕψει τὸ περικείμενον τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ, τῇ μὲν ἐκτεινόμενον μέχρι τῆς Κερκυραίας, τῇ δ' ἐπὶ τὴν κατὰ Λευκάδα θάλασσαν.

Στράβων Ζ, Fr. 6, 454. 15-25 Meineke

Η καρδιά της Ρούμελης χτυπά σε ένα σημείο αυτού του γιγαντιαίου συμπλέγματος, μια λεκάνη όπου συνέρχονται Παρνασσός (με την Γκιώνα), Οίτη και τα Αιτωλικά όρη (με τα Βαρδούσια), μέρη και τα τρία του ίδιου Βοίου ορεινού όγκου.

Ο Παρνασσός περιλαμβάνει τον νεωστί ονομαζόμενο Παρνασσό όπως και την Γκιώνα, ως μια συνέχεια που δεν διακόπτεται από το υψηλό πέρασμα στην Ελλάδα, μεταξύ Γραβιάς και Αμφισσας. Το ίδιο και τα Βαρδούσια αποτελούν την υψηλότερη οροσειρά του όγκου των Αιτωλικών ορέων.

Στη λεκάνη συνόδου των ορεινών όγκων όπου πάλλεται η καρδιά της ηπειρωτικής Ελλάδας, στον άνω ρου του Μόρνου, ζούσαν οι Δωριείς προ της Μεγάλης Καθόδου που έσπειρε το θαύμα του Ελληνισμού.

... καὶ αὐτὸς ὁ Παρνασσός, τῆς τε Φωκίδος ἄν καὶ ἀφορίζων τὸ ἐσπέριον πλευρόν. ὃν τρόπον δ' ἡ Φωκίς τῇ Βοιωτίᾳ παράκειται, τοῦτον καὶ ἡ Λοκρὶς τῇ Φωκίδι ἐκατέρα. διττὴ γάρ ἐστι διηρημένη ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ

δίχα, ἢ μὲν ἐκ τοῦ ἑσπερίου μέρους παρακειμένη τῷ Παρνασσῷ καὶ μέρος αὐτοῦ νεμομένη, καθήκουσα δ' ἐπὶ τὸν Κρισαῖον κόλπον, ἢ δ' ἐκ τοῦ πρὸς ἕω τελευτῶσα ἐπὶ τὴν πρὸς Εὐβοία θάλατταν. καλοῦνται δ' οἱ μὲν ἑσπέριοι Λοκροὶ καὶ Ὀζόλαι, ἔχουσί τε ἐπὶ τῇ δημοσίᾳ σφραγίδι τὸν ἑσπερον ἀστέρα ἐγκεχαραγμένον· οἱ δ' ἕτεροι δίχα πως καὶ αὐτοὶ διηρημένοι, οἱ μὲν Ὀπούντιοι ἀπὸ τῆς μητροπόλεως, ὄμοροι Φωκεῦσι καὶ Βοιωτοῖς, οἱ δ' Ἐπικνημίδιοι ἀπὸ ὄρους Κνημίδος, προσεχεῖς Οἰταίοις τε καὶ Μαλιεῦσιν. ἐν μέσῳ δὲ ἀμφοῖν τῶν τε Ἑσπερίων καὶ τῶν ἐτέρων Παρνασσός, παραμήκης εἰς τὸ προσάρκτιον μέρος ἐκτεινόμενος ἀπὸ τῶν περὶ Δελφούς τόπων μέχρι τῆς συμβολῆς τῶν τε Οἰταίων ὄρων καὶ τῶν Αἰτωλικῶν καὶ τῶν ἀνὰ μέσον Δωριέων. πάλιν γὰρ ὡσπερ ἡ Λο[κρίς διττὴ οὖ]σα τοῖς Φωκεῦσι παραβέβληται, οὕτω [καὶ ἡ Οἰταία] μετὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ τινων ἀνὰ μέσον τ[όπων τῆς Δω]ρικῆς τετραπόλεως τῇ Λοκρίδι ἑκατέρα [καὶ Παρνασσῷ] καὶ τοῖς Δωριεῦσιν. ὑπὲρ τούτων δ' ἤδη [οἱ Θετταλοὶ] καὶ τῶν Αἰτωλῶν οἱ προσάρκτιοι καὶ Ἀκαρν[ᾶνες καὶ τινα] τῶν Ἑπειρωτικῶν ἔθνων καὶ τῶν Μακεδονικῶν· [δεῖ δέ,] ὅπερ ἔφαμεν καὶ πρότερον, παραλλήλους ὡσ[περ ταινίας] τινὰς τεταμένας ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ἐπὶ τὰς ἀ[νατολάς] νοῆσαι τὰς λεχθείσας χώρας.

Στράβων, Θ 587.17-588.11 Meineke

[Την θεωρία του για την χωρογραφική μορφή της εκτός Ισθμού Ελλάδας αναπτύσσει ο Στράβων ήδη στο Θ, 565.16-566.4 Μ.]

Το νευραλγικό κέντρο ευρίσκεται εκεί όπου ο Παρνασσός εκτεινόμενος από τον περί Δελφούς τόπους προς βορρά συμβάλλει ως Γκιώνα με τα Οιταία όρη που κείνται εγκάρσια από Ανατολών προς Δυσμάς, και τα Αιτωλικά που διατρέχοντας προς ανατολάς την Αιτωλία καταλήγουν στο παραπέτασμα των Βαρδουσιών καταπίπτουν αφ' υψηλού κρημνωδώς στον Μόρνο με κατεύθυνση Βορρά-Νότου.

Εκεί, στην πολυδύναμη άρθρωση των τριών τιτανικών ορεινών όγκων, στην γονιποποιό νεύρωση ορογενετικώς οργώσης και κύουσας γης, εκεί που η ένταση της φαλλικής διέγερσης των ορέων εκχύει τον σπερματικό ρου ποταμού, εκεί κατοικούσαν για λίγο προ της κοσμοιστορικής Καθόδου οι μητροπολιτικοί Δωριείς.

Ο Στράβων μορφοποιεί τη δομή του Ελλαδικού χώρου εκτός Πελοποννήσου ως ένα τεράστιο τριγωνοειδές σχήμα με κορυφή την Αττική εκτεινόμενο συνολικά προς ΒΑ, με μια πλευρά κατά μήκος του Κορινθιακού κόλπου και έξωθεν μέχρι Ακτίου προβαλλόμενη εκείθεν προς Ιλλυρία, την δε άλλη προς τον Μαλιακό Κόλπο και επέκεινα στον Παγασητικό με προβολή προς τον Θερμαϊκό. Παράλληλες ζώνες με γενική κατεύθυνση Α-Δ δομούν τη μορφολογία της ηπειρωτικής Ελλάδας. Μετά την Αττική η Βοιωτία, εν συνεχεία η Φωκίς με εκατέρωθεν κείμενους τους Οζόλες Λοκρούς δυτικά και τους Οπουντίους Λοκρούς στα ανατολικά, μετά δε η επόμενη παράλληλη λωρίδα αποτελείται από τους Αιτωλούς στη μια πλευρά, την Επικνημίδιο Λοκρίδα και Μαλιείς στην άλλη, ενδιάμεσως δε από τους Δωριείς στην κομβική λεκάνη της συμβολής των ορεινών όγκων.

... τῶν δὲ πλευρῶν τοῦ Παρνασοῦ τὸ μὲν ἐσπέριον νέμονται Λοκροὶ τε οἱ Ὀζόλαι καὶ τινες τῶν Δωριέων καὶ Αἰτωλοὶ κατὰ τὸν Κόρακα προσαγορευόμενον Αἰτωλικὸν ὄρος, τὸ δὲ Φωκεῖς καὶ Δωριεῖς οἱ πλείους, ἔχοντες τὴν Τετράπολιν περικειμένην πῶς τῷ Παρνασσῷ, πλεονάζουσαν δὲ τοῖς πρὸς ἕω μέρεσιν. αἱ μὲν οὖν κατὰ μῆκος πλευ[ραι τῶν] λεχθεισῶν χωρῶν τε καὶ ταινιῶν ἐκάστης παρ[άλληλοι] ἅπασαί εἰσιν, ἢ μὲν οὖσα προσάρκτιος, ἢ [δὲ πρὸς νότον]. αἱ δὲ λοιπαὶ ἐσπέριοι ταῖς ἐώαις οὐκ εἰσι πα[ράλληλοι· οὐ]δὲ ἢ παραλία ἐκατέρα, ἢ τε τοῦ Κρι[σαίου κόλπου μέ]χρι Ακτίου καὶ ἢ πρὸς Εὐβοίαν μέχρι τῆς [Θεσσαλονικείας] παράλληλοι ἀλλήλαις εἰσίν, εἰς ἅς τε[λευτᾶ ταῦτα τὰ] ἔθνη· ἀλλ' οὕτω δέχεσθαι δεῖ τὰ σχήματα [τούτων τῶν χω]ρίων, ὡς ἂν ἐν τριγώνῳ παρὰ τὴν [βάσιν

τεταμένων] γραμμῶν πλειόνων· τὰ γὰρ ἀποληφ[θέντα σχήματα πα]ράλληλα μὲν ἀλλήλοις ἔσται, καὶ τὰς [κατὰ μῆκος ἐναν]τίον πλευρὰς ἔξει παραλλήλους, τ[ὰς δὲ κατὰ πλάτος οὐ]κέτι. ὁ μὲν οὖν ὄλοσχερῆς τύπος οὗτος τῆς λοιπῆς καὶ ἐφεξῆς περιουσίας.

Στράβων Θ, 588.18-589.5 Meineke

Στον, και περί τον, Παρνασσό (νυν Παρνασσό και Γκιώνα ως ένα ὄρος) κατοικούν δυτικά οι Λοκροί Οζόλαι (από Ἀμφισσας μέχρι τα ορεινά της τωρινῆς νότιοανατολικῆς Γκιώνας), οι Αιτωλοί περί τα Βαρδούσια (αρχαίος Κόραξ) και την καμπή του Μόρνου προς τα Δυτικά, Λιδωρίκι και περιχώρα), και τέλος Δωριεῖς στη λεκάνη του ἄνω ρου του Μόρνου περί τις πηγές του στην Οἶτη. Στα ανατολικά του Παρνασσού ευρίσκονται Φωκείς και περί τη βόρεια ἄκρη της Γκιώνας, οι Δωριεῖς. Η Δωρική τετράπολις τρόπον τινά περιέκειται περί τη βόρειο Γκιώνα (= αρχαίο Παρνασσό), με πλεονάζουσα παρουσία προς τη βορειοανατολική πλευρά της.

Τα Αιτωλικά ὄρη αποκορυφώνονται στον Κόρακα, στην υψηλότερη κορυφή των Βαρδουσιῶν, τα οποία συνάπτονται προς την Οἶτη:

ἔχει δὲ καὶ ἡ Αἰτωλία ὄρος μέγιστον μὲν τὸν Κόρακα, συνάπτοντα τῇ Οἴτη

Στράβων Χ, 450C = II, p. 345.9-10 Kramer

Η Αιτωλία στους ιστορικούς χρόνους αποτελείτο από την αρχαία Αιτωλία (η περιοχή από το θαλάσσιο μέτωπο μεταξύ εκβολών του Αχελώου και Καλυδώνος, ὄρους δε Χαλκίδος, μέχρι βαθειά στην ενδοχώρα, στον Στράτο και την Τριχωνίδα λίμνη) - και την επίκτητο Αιτωλία στην ορεινή Ναυπακτία και πέριξ και επέκεινα (ἀρχιζε ἀμέσως υπεράνω της παραλιακῆς ζώνης των Λοκρῶν Οζόλων Ναύπακτος-Γαλαξειδί-Ἀμφισσα και ἐφθανε μέχρι την Ευρυτανία στον βορρά και την Οἶτη βορειοανατολικά στα Βαρδούσια).

Αἰτωλῶν δ' εἰσὶ Καλυδῶν τε καὶ Πλευρῶν, νῦν μὲν τεταπεινωμένοι, τὸ δὲ παλαιὸν πρόσχημα τῆς Ἑλλάδος ἦν ταῦτα τὰ κτίσματα. καὶ δὴ καὶ διηρῆσθαι συνέβαινε δίχα τὴν Αἰτωλίαν, καὶ τὴν μὲν ἀρχαίαν λέγεσθαι, τὴν δ' ἐπίκτητον· ἀρχαίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ Ἀχελῷου μέχρι Καλυδῶνος παραλίαν, ἐπὶ πολὺ καὶ τῆς μεσογαίας ἀνήκουσαν, εὐκάρπου τε καὶ πεδιάδος, ἣ ἔστι καὶ Στράτος καὶ τὸ Τριχώνιον, ἀρίστην ἔχον γῆν· ἐπίκτητον δὲ τὴν τοῖς Λοκροῖς συνάπτουσαν, ὡς ἐπὶ Ναύπακτόν τε καὶ Εὐπάλιον, τραχυτέραν τε οὖσαν καὶ λυπροτέραν μέχρι τῆς Οἰταίας καὶ τῆς Ἀθαμάνων καὶ τῶν ἐφεξῆς ἐπὶ τὴν ἄρκτον ἤδη περισταμένων ὁρῶν τε καὶ ἔθνων.

Στράβων Χ, 450 C = II p. 344.10-345.8 Kramer

Ἰδοῦ ἡ γενικὴ τοπογραφία τῆς ἱστορικῆς Αἰτωλίας:

Αἰτωλοὶ μὲν τοίνυν καὶ Ἀκαρνανῆες ὁμοροῦσιν ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸν Ἀχελῶν ποταμόν, ῥέοντα ἀπὸ τῶν ἄρκτων καὶ τῆς Πίνδου πρὸς νότον διὰ τε Ἀγραίων, Αἰτωλικῶν ἔθνους, καὶ Ἀμφιλόχων· Ἀκαρνανῆες μὲν τὸ πρὸς ἑσπέραν μέρος ἔχοντες τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τοῦ κατὰ Ἀμφιλόχους καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος, Αἰτωλοὶ δὲ τὸ πρὸς ἔω μέχρι τῶν Ὀζολῶν Λοκρῶν καὶ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ τῶν Οἰταίων. ὑπέρκεινται δ' ἐν τῇ μεσογαίᾳ καὶ τοῖς προσβορείοις μέρεσι τῶν μὲν Ἀκαρνανῶν Ἀμφίλοχοι, τούτων δὲ Δόλοπες καὶ ἡ Πίνδος, τῶν δ' Αἰτωλῶν Περραιβοὶ τε καὶ Ἀθαμᾶνες καὶ Αἰνιάνων τι μέρος τῶν τὴν Οἴτην ἐχόντων· τὸ δὲ νότιον πλευρόν, τό τε Ἀκαρνανικὸν ὁμοίως καὶ τὸ Αἰτωλικόν, κλύζεται τῇ ποιούσῃ θαλάττῃ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, εἰς ὃν καὶ ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ἐξίησιν, ὀρίζων τὴν τῶν Αἰτωλῶν παραλίαν καὶ τὴν Ἀκαρνανικὴν.

Στράβων Χ, 449-450C = II p. 343.6-21 Kramer

[Ο Κορινθιακός κόλπος του Στράβωνα περιλαμβάνει και τον Πατραϊκό, των εκβολών του Αχελῷου θεωρουμένων ως αρχῆς του κόλπου (Στράβων, Χ, 450C = II, p. 343.23-4 Kramer). Στους Ελληνιστικούς χρόνους ἡ Αἰτωλία απορροφούσε ὅλο και μεγαλύτερα τμήματα τῆς Λοκρίδας, Δωρίδας, Οἰταίων κλπ.]

Τρεις ομάδες Αιτωλικών φυλών συναπάρτιζαν την Αιτωλική ομοεθνία, εκτός της αρχαίας κοιτίδας της στα περί Πλευρώνα και Καλυδώνα μέρη: **Αποδωτοί, Οφιοεείς και Ευρυτάνες**. Η μια ομάδα υπερέκειτο της άλλης από παραλίας προς το εσωτερικό.

τὸ γὰρ ἔθνος μέγα μὲν εἶναι τὸ τῶν Αἰτωλῶν καὶ μάχιμον, οἰκοῦν δὲ κατὰ κώμας ἀτειχίστους, καὶ ταύτας διὰ πολλοῦ, καὶ σκευῆ ψιλῆ χρώμενον οὐ χαλεπὸν ἀπέφαινον [sc. οι εν Ναυπάκτω Μεσσήνιοι πείθοντες τον Αθηναίο στρατηγὸ Δημοσθένη], πρὶν ξυμβοηθῆσαι, καταστραφῆναι. ἐπιχειρεῖν δ' ἐκέλευον πρῶτον μὲν Ἀποδωτοῖς, ἔπειτα δὲ Ὀφιονεῦσι, καὶ μετὰ τούτους Εὐρυτᾶσιν, ὅπερ μέγιστον μέρος ἐστὶ τῶν Αἰτωλῶν, ἀγνωστότατοι δὲ γλῶσσαν καὶ ὠμοφάγοι εἰσίν, ὡς λέγονται· τούτων γὰρ ληφθέντων ῥαδίως καὶ τᾶλλα προσχωρήσειν.

Θουκυδίδης III, 94, 4-5

Η λεκάνη του Μόρνου ορίζει την περιοχή των Αποδωτών, η του Ευήνου τους Οφιοεείς, προς βορρά δε σε τρίτη παράλληλη ζώνη κατοικούσαν οι αγριώτεροι Ευρυτάνες.

[Καλλιείς και Βωμιείς είναι «οἱ ἔσχατοι τῶν Ὀφιονέων οἱ πρὸς τὸν Μαλιακὸν κόλπον καθήκοντες», Θουκυδίδης III, 96, 3. Το Κάλλιον ή Καλλίπολις ταυτίζεται προς την ακρόπολη και τη βυθισμένη αρχαία πόλη στα βόρεια της τεχνητής λίμνης του Μόρνου. Οι Βωμιείς κείνται έτι ανατολικότερα-βορειοανατολικότερα παρά τα Βαρδούσια].

Ο Θουκυδίδης πραγματεύεται περί των Αιτωλών με αναφορά στην καταστροφική επιχείρηση των Αθηναίων υπό τον στρατηγὸ Δημοσθένη να καθυποτάξουν τους μαχιμότερους και ανυπότακτους Αιτωλούς, ώστε το μεν να διευκολυνθεί η υποταγή των λοιπών φύλων της Στερεάς Ελλάδος, το δε να προωθηθεί η στρατηγική επιδίωξη του Δημοσθένη να προσβάλλει τους Βοιωτούς και εκ του Βορρά. Ο Δημοσθένης πείσθηκε στην ιδέα από τους Μεσσήνιους που είχαν εγκαταστήσει οι Αθηναίοι στη Ναύπακτο και ήσαν αείποτε εχθροί των Αιτωλών, (οι οποίοι με την σειρά

τους θεωρούσαν τους εγκαταστάντες παρέμβλητους ως ξένο σώμα), εννοώντας να εξυπηρετήσει ταυτόχρονα τις στρατηγικές βλέψεις και στόχους της Αθήνας:

ὁ δὲ τῶν Μεσσηνίων χάριτι πεισθεὶς καὶ μάλιστα νομίσας ἄνευ τῆς τῶν Αθηναίων δυνάμεως τοῖς ἠπειρώταις ξυμμάχοις μετὰ τῶν Αἰτωλῶν δύνασθαι ἂν κατὰ γῆν ἐλθεῖν ἐπὶ Βοιωτοὺς διὰ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν ἐς Κυτίνιον τὸ Δωρικόν, ἐν δεξιᾷ ἔχων τὸν Παρνασσόν, ἕως καταβαίῃ ἐς Φωκέας, οἳ προθύμως ἐδόκουν κατὰ τὴν Αθηναίων αἰεὶ ποτε φιλίαν ξυστρατεύσειν ἢ κὰν βία προσαχθῆναι (καὶ Φωκεῦσιν ἤδη ὄμορος ἢ Βοιωτία ἐστίν), ἄρας οὖν ξύμπαντι τῷ στρατεύματι ἀπὸ τῆς Λευκάδος ἀκόντων τῶν Ἀκαρνάνων παρέπλευσεν ἐς Σόλλιον. κοινώσας δὲ τὴν ἐπίνοϊαν τοῖς Ἀκαρνᾶσιν, ὡς οὐ προσεδέξαντο διὰ τῆς Λευκάδος τὴν οὐ περιτείχισιν, αὐτὸς τῇ λοιπῇ στρατιᾷ, Κεφαλλῆσι καὶ Μεσσηνίοις καὶ Ζακυνθίοις καὶ Αθηναίων τριακοσίοις τοῖς ἐπιβάταις τῶν σφετέρων νεῶν (αἱ γὰρ πέντε καὶ δέκα τῶν Κερκυραίων ἀπῆλθον νῆες), ἐστράτευσεν ἐπ' Αἰτωλούς.

Θουκυδίδης III, 95, 1-2

Τα τοπογραφικά δεδομένα δηλώνουν ότι ο Δημοσθένης, νικώντας και υποτάσσοντας τους Αιτωλούς θα εκινείτο προς βορράν δια των Λοκρών Οζολών της νότιας και ανατολικής Γκιώνας (δηλαδή του αρχαίου Παρνασσού), έχοντας στα δεξιά το όρος, ανεβαίνοντας συνεπώς τον ρουν του Μόρνου, προς τους Δωριείς και το Δωρικό Κυτίνιο, για να εισέλθει στρεφόμενος ανατολικά και εν συνεχεία νότια στην φιλική προς τους Αθηναίους Φωκίδα (κατά τον άνω ρου του Βοιωτικού Κηφισού) διατηρώντας στα δεξιά τον Παρνασσό, και να προσβάλλει τη Βοιωτία.

Ο Δημοσθένης άρχισε τις επιχειρήσεις (426 π.Χ.) από τον Οινεώνα στην παραλία των Οζόλων Λοκρών επί του Κορινθιακού. Οι κάτοικοι του Οινεώνα ήσαν σύμμαχοι των Αθηναίων (III, 95, 3). Η άνοδος προς την ενδοχώρα για στρατιωτικές μονάδες από την παραλία μπορεί να γίνει κυρίως είτε (1) από την περιοχή της Ναυπάκτου ακολουθώντας τον ρου

του Μόρνου, περίπου όπως η τωρινή ηπειρωτική οδός από Ναύπακτο προς Λιδωρίκι και Αμφισσα, είτε (2) από την περιοχή της σημερινής Ερατεινής κατευθυνόμενη βορινά προς το Λιδωρίκι.

Η ευκολότερη δίοδος για τους Αθηναίους ήταν η δεύτερη. Εμειώνετο έτσι η πεζή μετακίνηση των οπλιτών, αφού μπορούσαν να μεταφερθούν ναυτικά στον όρμο της Ερατεινής. Ο Θουκυδίδης δεν αναφέρει ποταμό στην περιγραφή των γεγονότων κατά την πρόοδο των στρατιωτικών επιχειρήσεων, πράγμα αδιανόητο προκειμένου για μεγάλο ποταμό και σημαντική φυσική οδό κατά μήκος του. Τέλος το ολέθριο τέλος της Αθηναϊκής επιχείρησης έλαβε χώρα στο Αιγίτιον, 80 στάδια (~ 14.4 km) από την παραλία, επί υψηλών μεν τόπων κείμενο, αλλά όχι μακριά από την θάλασσα. Την λεία από τις επιτυχίες των πρώτων τριών ημερών, όταν ο Δημοσθένης ξεκαθάριζε την ευρύτερη περιοχή από τους εχθρούς καταλαμβάνοντας τις πέριξ κωμοπόλεις Ποτιδανίαν και Τείχιον και Κροκύλειον, έστειλε για ασφάλεια στο Λοκρικό Ευπάλιον (III, 96, 2), πλησιέστερα προς την βάση του στην Ναύπακτο από τον Οινεώνα. Οι επιχειρήσεις διεξήγοντο στο έδαφος των Αποδωτών, χωρίς να έχει προχωρήσει στα μέρη των Οφιονέων, βόρεια του Μόρνου (III, 96, 3).

Μετά σκέψη περί του πρακτέου ο Δημοσθένης αποφασίζει να συνεχίσει την επιχείρηση προχωρώντας βορειότερα. Προσβάλλει και καταλαμβάνει το Αιγίτιον, ενώ οι Αιτωλοί Οφιονείς έχουν ήδη προσδράμει εις βοήθεια των Αποδωτών (III, 97, 3).

ὁ δὲ τούτοις [sc. τοῖς Μεσσηνίοις] τε πεισθεῖς καὶ τῇ τύχῃ ἐλπίσας, ὅτι οὐδὲν αὐτῷ ἠγαντιοῦτο, τοὺς Λοκροὺς οὐκ ἀναμείνας οὐδ' αὐτῷ ἔδει προσβοηθῆσαι (ψιλῶν γὰρ ἀκοντιστῶν ἐνδεὴς ἦν μάλιστα) ἐχώρει ἐπὶ Αἰγιτίου, καὶ κατὰ κράτος αἰρεῖ ἐπιών. ὑπέφυγον γὰρ οἱ ἄνθρωποι καὶ ἐκάθηοντο ἐπὶ τῶν λόφων τῶν ὑπὲρ τῆς πόλεως· ἦν γὰρ ἐφ' ὑψηλῶν χωρίων ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης ὀγδοήκοντα σταδίους μάλιστα.

Από εκεί κατέφυγαν μετά την πανωλεθρία οι επιζήσαντες οπλίτες στον Οινεώνα από όπου ξεκίνησαν, στο κοντινότερο προφανώς σημείο της παραλίας από τον τόπο του ολέθρου:

πᾶσά τε ἰδέα κατέστη τῆς φυγῆς καὶ τοῦ ὀλέθρου τῶ στρατοπέδῳ τῶν Ἀθηναίων, μόλις τε ἐπὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὸν Οἰνεῶνα τῆς Λοκρίδος, ὄθενπερ καὶ ὠρμήθησαν, οἱ περιγενομένοι κατέφυγον.

Θουκυδίδης III, 98, 3

Ο Οινεών λοιπόν έκείτο περί την Ερατεινή.

Ο Δημοσθένης στρατοπέδευσε περί το ιερό του Διός Νεμείου, εκεί όπου ελέγεται ότι είχε φονευθεί ο Ησίοδος.

[Θουκυδίδης III, 96, 1; cf. Πλούταρχος, *Συμπόσιον Ἑπτὰ Σοφῶν*, 19 [162D-F]; ο Πausanias IX, 31, 6 καταγράφει μια παράδοση ότι ο Ησίοδος δολοφονήθηκε από Ναυπάκτιους, όχι κατ' ανάγκη στη Ναύπακτο. Ο Πλούταρχος μνημονεύει ότι κατά τη σπουδαία εορτή των Ρίων στο Αντίρριο, την οποία πανηγύριζαν οι Λοκροί, δελφίνια μετέφεραν εκεί τη σορό του Ησιόδου πρόσφατα δολοφονημένου. Οι Λοκροί έθαψαν τον νεκρό στο Νέμειο, ιερό του Διός, χωρίς να προσδιορίζεται από τον Πλούταρχο πού ακριβώς ευρίσκεται. Αλλά στο έργο του *Πότερα τῶν ζῶων φρονιμώτερα*, 984D, ο Πλούταρχος διευκρινίζει ότι υπάρχει σημαντική απόσταση από το Νέμειο στο Ρίον. Διαφορετικές ομάδες δελφινιών συμμετείχαν κατά διαδοχή στη μεταφορά του νεκρού Ησιόδου από το πρώτο μέρος στο δεύτερο: ...<εἰ μὴ τὸν νεκρὸν> περὶ τὸ Νέμειον θαλάσση διαφερόμενον ἀράμενοι δελφῖνες, ἕτεροι παρ' ἐτέρων ἐκδεχόμενοι προθύμως, εἰς τὸ Ρίον ἐκθέντες ἔδειξαν ἐσφαγμένον. Στο Νέμειο, Λοκρική τοποθεσία, στήθηκε η ενέδρα και έγινε η δολοφονία του Ησιόδου, όπου και ετάφη (Πλούταρχος, *Τῶν Ἑπτὰ Σοφῶν Συμπόσιον*, 19, 162C-D-E). Ο φόνος έγινε από Ναυπακτίους στο Νέμειο, cf. *op.cit.*, 969E, αυτό λύνει το πρόβλημα. Παραμένει ότι ο Πλούταρχος υπονοεί μια τοποθεσία του

Νεμείου παρά τον Δάφνο ποταμό. Ο οποίος έτσι δεν είναι ο Μόρνος αλλά ο μικρότερος ρους που ξεκινάει από τα υψώματα στις Ράχες Μπούχωρη και εκβάλλει στον όρμο της Ερατεινής. Ο Μόρνος θα είναι τότε ο Ύλαιθος (επιστρέφοντας στην αρχική ιδέα του Leake). Η μόνη πηγή που αναφέρει ποταμό Ύλαιθο είναι η «Αναγραφή Ελλάδος» σε ποιητική μορφή, αποδιδόμενη στον Διονύσιο του Καλλιφώντος. Το κείμενο περιγράφει τα παράλια της Στερεάς από τον Αμβρακικό κόλπο μέχρι τον Ισθμό της Κορίνθου. Στα χειρόγραφα επικρατεί σύγχυση ως προς την πατρότητα του κειμένου, το οποίο συνδυάζεται προς την πεζή περιγραφή Αττικής και Βοιωτίας επεκτεινόμενη προς την Θεσσαλία, αποδιδόμενη δε στον Ηρακλείδη τον Κρητικό. (Cf. Fr. Pfister, *Die Reisebilder des Herakleides*). Κατά ταραγμένο τρόπο η χειρογραφική παράδοση αναφέρει αυτά τα αποσπασματικά κείμενα και άλλο περί νήσων σε ένα έργο «Δικαιάρχου Αναγραφή Ελλάδος προς Θεόφραστον». Εννοείται αναγωγή των αποσπασμάτων στο σπουδαίο έργο του Περιπατητικού Δικαιάρχου «Βίος Ελλάδος εν βιβλίοις γ'».

Ούτως ή άλλως, παρατηρήθηκε ότι λαμβάνοντας τα πρώτα γράμματα των στίχων του ποιητικού αποσπάσματος σχηματίζεται το όνομα «Διονυσίου του Καλλιφώντος». Αυτό όμως μάλλον αναφέρεται στον διασκευαστή του αρχικού κειμένου σε απλοϊκή στιχουργία, παρά στο αρχικό συγγραφέα.

Η “Αναγραφή” περιγράφει την παραλιακή Ακαρνανία, φθάνει στον συνοριακό Αχελώο, και συνεχίζει με την Αιτωλία και την δυτική Λοκρίδα:

... ποταμὸν ἢ χώρα δ' ἔχει

Ἀχελῶον. ἡμερῶν δὲ καὶ νυκτῶν δύο

ἔσθ' ὁ παράπλους αὐτῆς. ἔχεται δ' Αἰτωλία,

ἐν ἣ πόλις Πλευρῶν ὑπόκειται, χίερὸν

ἄγιον Ἀθηνᾶς ἐστὶν ὠνομασμένον.

ἔπειτα Καλυδῶν, εἶπεν αἱ τ' Ἐχινάδες
 νῆσοι ποταμός τ' Εὐήνος ἐκ Πίνδου ρέων.
 οὔτοι Δολόπων οἰκοῦσι πρὸς μεσημβρίαν,
 παράπλους δὲ ταύτης ἐστὶν ἡμέρας μιᾶς.
 εἶτα μετὰ ταύτην ἡ Λοκρὶς καλουμένη,
 ἐν ἧ πόλις Ναύπακτος, εἶθ' ὑποκείμενος
 λιμὴν μέγας πόλις τε Τολοφῶν. μετὰ δὲ τὴν
 Τολοφῶνα ποταμός ἔσθ' Ὑλαιθος λεγόμενος,
 τοῦτον δὲ ρεῖν λέγουσιν ἐξ Αἰτωλίας.
 ὁ πᾶς δὲ παράπλους οὐδ' ὄλης ἔσθ' ἡμέρας.
 οὔτοι κατοικοῦσιν δὲ πρὸς μεσημβρίαν
 Αἰτωλίας, Λέλεγες τὸ πρὶν κεκλημένοι..
 ἔπειτα Φωκεῖς εἰσι Λοκρῶν ἐχόμενοι κλπ.

Αναγραφή Ελλάδος, νν. 55-72,

Geographi Graeci Minores, p. 240 Mueller

Το λιμάνι μετά την Ναύπακτο πρέπει να βρίσκεται ανατολικότερα στον
 όρμο της Ναυπάκτου, ασχέτως της ορθής ή μη απόδοσης της Τολοφώνος.
 Ο μόνος μεγάλος ποταμός στην παραλία από την Ναύπακτο μέχρι την
 Ιτέα, που να ρέει εκ του εσωτερικού της Αιτωλίας, και μάλιστα από
 περιοχές ορεινές σχεδόν άγνωστες («λέγουσιν»), είναι ο νυν Μόρνος. Άρα
 αυτός είναι ο Ὑλαιθος. Δάφνος λοιπόν είναι το ρέμα – ποταμός που
 εκβάλλει στον όρμο της Ερατεινής.].

Η ανθρωπογεωγραφία προς βορρά της εστιακής Δωρικής λεκάνης
 εξηγείται από τον Θουκυδίδη. Οι Οιταίοι δυτικότερα και οι Μαλιείς
 ανατολικότερα αποτελούσαν τους κύριους πληθυσμούς της ορέστερης
 Οίτης. Τριπλή διαίρεση ίσχυε στους Μαλιείς: Παράλιοι (περί τις
 Θερμοπύλες στην παραλία), Ιερής (όπως έχουν τα χειρόγραφα, ή Ιριής
 όπως αλλάζει ο Bursian χωρίς επαρκή λόγο) στο μέσον, και Τραχίνιοι στα

ορεινότερα του Καλλιδρόμου (προς ανατολάς επέκταση της Οίτης, ρηγνύμενης δια του Ασωπού, και συνεχιζόμενης εις βουνό υπερκείμενο των Θερμοπυλών), περί την Τραχίνα = Ηράκλεια (επανιδρυθείσα υπό των Λακεδαιμονίων). Θουκυδίδης III, 92, 1-4:

Υπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Λακεδαιμόνιοι Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχινίᾳ ἀποικίαν καθίσταντο ἀπὸ τοιαύδε γνώμης. Μηλιῆς οἱ ξύμπαντες εἰσὶ μὲν τρία μέρη, Παράλιοι, Τερῆς, Τραχίνιοι· τούτων δὲ οἱ Τραχίνιοι πολέμῳ ἐφθαρμένοι ὑπὸ Οἰταίων ὁμόρων ὄντων ... πέμπουσιν ἐς Λακεδαίμονα ἐλόμενοι πρεσβευτὴν Τεισαμενόν. ξυνεπρεσβεύοντο δὲ αὐτοῖς καὶ Δωριῆς, ἡ μητρόπολις τῶν Λακεδαιμονίων, τῶν αὐτῶν δεόμενοι· ὑπὸ γὰρ τῶν Οἰταίων καὶ αὐτοὶ ἐφθείροντο.

Οι Δωριεῖς στην παλαιά μητρόπολι είχαν εξασθενήσει τον 5ο αιώνα (εμῆδισαν δε κατά την εκστρατεία του Ξέρξη, Ηρόδοτος, Θ, 31), οι Οιταῖοι δε είχαν παραλάβει εμφορούμενοι τον παρελθόντα χαρακτήρα και συμπεριφορά τους.

Η αρχαία Δωρίς κατοικεῖτο από τους Δρύοπες, Πελασγικό φύλο ονοματισμένο από το «δέντρο»

[cf. Ησύχιος, s.v. Δρυῶς· πᾶν ξύλον· καὶ δένδρον. Δρυῶς, τὸ ἀρχαιότερο δένδρον, τὸ ἀρχέτυπο δένδρον: Σχόλια Α εἰς Ἰλιάδα Λ 86: δρῦν γὰρ ἐκάλον οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοῦ ἀρχαιοτέρου πᾶν δένδρον. Cf. Ευστάθιος 832.55; Etymologicum Gudianum p. 375.3 sqq. Stefani; Σχόλια εἰς Ὀδύσσεια ξ 12]

- τον/την Δρυ, κατά την Πελασγική Φηγό της Δωδώνης (Ησύχιος s.v. Δρυὸς ὑψικόμοιο [Ὀδύσσεια, μ 357 et alibi]· τὸ ἐν Δωδώνῃ μαντεῖον).

Πιθανή είναι η ετυμολόγηση του «Δώρος» από την ίδια ρίζα.

[Από το Δρυς, δόρυ (δούρα, δούρατα, δούρειος, δουράτειος) και δένδρον (δέν-δρε-ον) και δάρυλ-λος (Ησύχιος s.v., η δρυῶς ὑπὸ Μακεδόνων).

Το βραχύ ο, ε, α τρέπεται σε μακρόν ω, όπως το γόνυ συνάπτεται με τη γωνία. Cf. Ησύχιος s.v. *δενδρυνάζειν* (έτσι διορθωτέον από *δενδριάζειν*, όπως *apud* Ευστάθιος, Σχόλια εις *Ιλιάδα* Γ p. 369R): *ταπεινῶς ὑπὸ τοὺς δρῦς παραφεύγειν· προστρέχειν σκέπη*. Και s.v. *ὑποδενδρυνάζειν*: *τὸ ἐξ ἀφανοῦς καὶ αἰφνιδίως ἐπιφαίνεσθαι*. Η αρχέγονη ιδέα γέννησης (κρύψης – φανέρωσης) εκ δρυός και πέτρας.

Η εστιακή έννοια της ρίζας είναι αυτή της δύναμης (cf. *δριμύς*). Ησύχιος s.v. *δρίς*: *δύναμις*. Cf. s.v. *δριάουσαν*: *θάλλουσαν*. S.v. *δρῶν*: *ισχυρόν*. *Ἀργεῖοι*. Η ιδέα της ισχύος συμπίπτει με τη μορφολογία του κάλλους: s.v. *δρῶν*: *καλόν*. *Κρηῆτες*. Οι Δωριεῖς του Αργους και της Κρήτης εμμένουν στο αρχικό συστατικό βίωμα της παντοδυναμίας του κάλλους και της ευμορφίας της ισχύος. Και συνωδά στην εμπειρία και ιδέα της θεότητας του δυναμερούς κάλλους. Ησύχιος s.v. *Δριωδόνες*: *θεοί, παρὰ Λακεδαιμονίοις τιμώμενοι*. Οἱ Ἴσχυροί. Ὅπως και s.v. *Ἀλκίδαί*: *θεοί τινες παρὰ Λακεδαιμονίοις*. (Cf. *αλκή*, και ο *Αλκείδης Ηρακλής*, ονόματι *Αλκαίος*).

Σε δυο «γλώσσες» του Ησύχιου με αναφορά πάλι στη Σπάρτη εμφιλοχωρεί η ίδια ρίζα. S.v. *ἐνδριῶνας*: *δρόμος παρθένων ἐν Λακεδαίμονι*. Η συνάφεια του ἐν-δρι-ῶνας προς το Δριωδόνες υποδηλοῖ πρωθήβες παρθένους, όχι κόρες. Cf. Ησύχιος s.v. *Κουρίδιον*: *παρθένιον· καὶ τὸν ἐκ παρθενίας ἄνδρα*. *Λάκωνες δὲ κουρίδιον καλῶσι <τὸν> παρ' αὐτοῖς τετράχειρον Ἀπόλλωνα* (διόρθωση του S. Wide, *Lakonische Kulte*, p. 69, ἀντὶ του νοσοῦντος χειρογραφικοῦ «καλοῦσι παρὰ δὲ αὐτοῖς»). Ο πρωθήβης στον μέγιστο δυναμισμό του. Cf. s.v. *τριῶλαξ*: *ἀγὼν παρθένων δρόμου* (τρι- ἀντὶ δρι-). Τριτοπάτορες και Τρίτων και τρέω και Τριτογένεια Αθηνά ριζώνουν στην ίδια έννοια του ισχυρού, του εμπνέοντος τρόμο. Αυτή είναι η σημαίνουσα δύναμη στο τριῶλαξ, μάλλον, παρὰ τα τρία (3) κατὰ την ἐξήγηση του Scaliger ἀπὸ το τρία και το ῶλαξ, ἀύλαξ, τρίαυλος δηλαδή

όπως το διάυλος. Πρόκειται συνεπώς περί του φοβερού δρόμου, άύλακος τρομερού – δύσκολου ιδιαίτερα, δυσαγώνιστου.

Περαιτέρω, μάλλον και το «τριχάϊκες» ως μόνιμο κατηγορημα των Δωριέων συνδέεται με το τρι- της φοβερής ισχύος, οι τρομεροί Δωριείς. Ησύχιος s.v. *τριχάϊκες*: *τριχόθεν έλθόντες*: <ἦ> από βίας [προσθέτω δια το νόημα το <ἦ>]. Οι χρυσές όρδες των νεαρωδών της αγνής βίας είναι οι Τριχάϊκες Δωριείς της Καθόδου].

Οι Δρύοπες κατοικούσαν τη Δωρίδα πριν εξελαθούν υπό του Ηρακλέους. [Στράβων Η, 529.28-29 Μ: ...*Ηρακλέους έκ τῆς περι τόν Παρνασσόν Δωρίδος έξελάσαντος αὐτούς*. Σχετική μυθολογία ν. Σχόλια εις Απολλωνίου Ροδίου *Αργοναυτικά*, Α 1212-19a].

... *έξ Έρινεοῦ τε καὶ Πίνδου καὶ τῆς Δρυοπίδος ὕστατα όρμηθέντες* [sc. οι Δωριείς]. *οί δέ Έρμιονέες εισὶ Δρύοπες, ὑπὸ Ηρακλέος τε καὶ Μηλιέων έκ τῆς νῦν Δωρίδος καλεομένης χώρας έξαναστάντες*.

Ηρόδοτος Θ, 43

Κατερχόμενος ο Ξέρξης μετά της μεγάλης στρατιάς προς Αθήνα διήλθε μετά τις Θερμοπύλες από την Τραχινία (κατά το Καλλίδρομο της Οίτης παρά τον Ασωπό) στη Δωρίδα πριν εισέλθει στη Φωκική γη και πορευθεί κατά τον ρου του Βοιωτικού Κηφισσού που πηγάζει περί τη Φωκική Λίλαια.

έκ μὲν δὴ τῆς Τρηχινίης ές τὴν Δωρίδα έσέβαλον: *τῆς γὰρ Δωρίδος χώρας ποδεῶν στεινός ταύτη κατατείνει, ὡς τριήκοντα σταδίων μάλιστά κη εὔρος, κείμενος μεταξὺ τῆς τε Μηλίδος καὶ Φωκίδος χώρας, ἥ περ ἦν τὸ παλαιὸν Δρυοπίς*: *ἡ δέ χώρα αὕτη έστὶ μητρόπολις Δωριέων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ*.

Ηρόδοτος Θ, 31

Από τη λεκάνη στην καρδιά της Ρούμελης, στενός ποδεών εξετεινέτο προς την πεδιάδα της Γραβιάς-Μπράλλου, ο οποίος εξασφάλιζε στοιχειώδη γεωργική παραγωγή στους ορεισίβιους (κτηνοτροφικούς και βίαιους και ατίθασους και ρωμαλέους και θυμοειδείς) Δωριείς. Ο Στράβων περιγράφει την τραχειά και λυπρά φύση της «επικτήτου» Αιτωλίας που προανέφερα μέχρι της Οιταίας, της ορεινής Ναυπακτίας και Φωκίδας (κατά τη σημερινή ορολογία). [Στράβων Χ 450C = Π p. 345.5-8 Kramer; *vide supra*]. Πολύ περισσότερο αυτό συμβαίνει στη συνδρομή των ορεινών όγκων Οίτης – Παρνασσού (+Γκιώνας) – Βαρδουσίων/Κόρακος, στην περιορισμένη λεκάνη του άνω ρου του Μόρνου. Όθεν στους ιστορικούς χρόνους οι κάτοικοι της περιοχής ονομάζονταν, συμπαθητικά ή περιφρονητικά, Λιμοδωριείς (κατά την ορθή ερμηνεία του Διδύμου): Ἡσύχιος s.v. Λιμοδωριεῖς· ...Δίδυμος δὲ τοὺς περὶ Οἴτην οἰκοῦντας οὕτω λέγεσθαι διὰ τὸ λιμώπτειν καὶ μοχθηρὰν ἔχειν <τὴν γῆν> ταύτην. [Πρόσθεσα].

Ο «ποδεών» του Ηρόδοτου ήταν στενή ζώνη προς τα πεδινά εις ανατολάς όπου μόνο ανοίγει ο περικλειστος χώρος των μεγάλων ορέων με σειρά διαβαθμιζόμενων υψωμάτων, βουνών και λόφων. Ο ανερχόμενος από τις Θερμοπύλες δια της Τραχινίας στη ζεύξη Οίτης με Καλλίδρομο προς την πεδιάδα του Κηφισσού έπρεπε να διέλθει από αυτή τη λωρίδα πριν εισβάλλει στον Φωκικό άνω ρου του Κηφισσού, από όπου η πορεία προς νότο είναι πια ομαλή: *ὡς δὲ ἐκ τῆς Δωρίδος ἐς τὴν Φωκίδα ἐσέβαλον etc.* (Ηρόδοτος Θ, 32, 1), *...οἱ δὲ βάρβαροι τὴν χώραν πᾶσαν ἐπέδραμον τὴν Φωκίδα (Θ, 32, 2), ...πορευόμενοι γὰρ ταύτη παρὰ τὸν Κηφισὸν ἐδηίουν πάντα etc.* (Θ, 33).

Μεταξύ των ανατολικών Λοκρών στην Ευβοϊκή θάλασσα (Οπουντίων και Επικνημιδίων) και των Οζολών Λοκρών δυτικά στον Κορινθιακό, κείται ο αρχαίος Παρνασσός με τους Φωκείς στον νυν

Παρνασσό και τους Αιτωλούς στη νότια Γκιώνα, τη Δωρίδα δε στην ορεινή λεκάνη συνόδου των ορέων στα βόρεια της Γκιώνας.

χωρίζει δ' αὐτούς [sc. τοὺς Ὀζόλας] ἀπὸ τῶν Ὀπουντίων τε καὶ <τῶν> Ἐπικνημιδίων ὃ τε Παρνασσὸς μεταξὺ ἰδρυμένος καὶ ἡ τῶν Δωριέων τετράπολις.

Στράβων Θ, 599.9-12 Μ.

Συνοπτική περιγραφή χωρογραφίας και ανθρωπογεωγραφίας και μυθολογίας της Δωρίδος παρέχει ο Γεωγράφος:

Τοῖς δὲ Λοκροῖς τοῖς μὲν ἑσπερίοις συνεχεῖς εἰσιν Αἰτωλοί, τοῖς δ' Ἐπικνημιδίοις Αἰνιᾶνες <συνεχεῖς> οἱ τὴν Οἶτην ἔχοντες, καὶ μέσοι Δωριεῖς. οὗτοι μὲν οὖν εἰσιν οἱ τὴν τετράπολιν οἰκήσαντες, ἣν φασιν εἶναι μητρόπολιν τῶν ἀπάντων Δωριέων, πόλεις δ' ἔσχον Ἐρινεόν, Βοῖον, Πίνδον, Κυτίνιον· ὑπέγκειται δ' ἡ Πίνδος τοῦ Ἐρινεοῦ, παραρρεῖ δ' αὐτὴν ὁμώνυμος ποταμός, ἐμβάλλων εἰς τὸν Κηφισὸν οὐ πολὺ τῆς Λιλαίας ἄπωθεν· τινὲς δ' Ἀκύφαντα λέγουσι τὴν Πίνδον. τούτων ὁ βασιλεὺς Αἰγίμιος, ἐκπεσὼν τῆς ἀρχῆς κατήχθη πάλιν, ὡς ἱστοροῦσιν, ὑφ' Ἡρακλέους· ἀπεμνημόνευσεν οὖν αὐτῶ τὴν χάριν τελευτήσαντι περὶ τὴν Οἶτην· ἄλλον γὰρ εἰσεποιήσατο τὸν πρεσβύτατον τῶν ἐκείνου παίδων, καὶ διεδέξατο ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν καὶ οἱ ἀπόγονοι, ἐντεῦθεν <δ' > ὀρμηθεῖσι τοῖς Ἡρακλείδαις ὑπῆρξεν ἡ εἰς Πελοπόννησον κάθοδος.

Στράβων Θ, 600.19-34 Μ.

[Προσθέτω το "δ' " χάριν του νοήματος. Αντιθέτως η προσθήκη του <συνεχεῖς> είναι περιττή.]

Η Πυρά του Ηρακλέους, η τοπολογική σημασία της και ο μυθολογικός συμβολισμός της ανήκουν στην πεμπτουσία του Δωρικού. Η εκ του πάθους της ύπαρξης εν τω γίνεσθαι θέωση του Ἡρωα (Ηρακλή) συναντά την εξ αιωνιότητος αμώμου πλησμονής εν τελείω κάλλει πάθηση της θεότητος (Διόνυσος). Ριζούται δε η

ταυτόσημη αυτή οδός άνω και κάτω στη παγκρατή βασιλεία του πρωθήβη άνακτα (Ηράκλειτος).

4 πολίχνες αποτελούσαν τους μόνιμους οικισμούς των Δωριέων κατά την για λίγες γενεές παραμονή τους στη Δωρίδα. Τον Ερινεό ως χαρακτηριστική διαμονή και τόπο εκκίνησης της Καθόδου προς την θεόσδοτο εγκατάσταση στην Σπάρτη αναφέρει ήδη ο Τυρταίος στο πρώτο ήμισυ του 7ου αιώνα π.Χ.:

*Αὐτὸς γὰρ Κρονίων, καλλιστεφάνου πόσις Ἴηρης,
Ζεὺς Ἡρακλείδαις τήνδε δέδωκε πόλιν,
οἷσιν ἄμα προλιόντες Ἐρινεὸν ἠνεμόεντα
εὐρεῖαν Πέλοπος νῆσον ἀφικόμεθα.*

Τυρταίος, Fr. 1a Prato.

[προλιπόντες, sc. ημεῖς, οι Δωριεῖς οδηγούμενοι από τον Απόλλωνα και τους Ηρακλείδες].

9 Μαρτίου 2016